

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

PÁTÁ SEKCE

VĚC RYBÁŘSTVÍ TŘEBOŇ A.S. A RYBÁŘSTVÍ TŘEBOŇ HLD. A.S. proti ČESKÉ REPUBLICE

(stížnosti č. 18037/19 a 33175/22)

ROZSUDEK

Článek 1 Protokolu č. 1 • Zbavení majetku • Určení neplatnosti nabytí vlastnictví privatizovaných nemovitých věcí (rybníky a pozemky) stěžovatelskými společnostmi po více než dvaceti letech bez náhrady • Napadená právní úprava použitá ve věcech stěžovatelek sloužila základnímu veřejnému zájmu znovunastolení spravedlnosti a právního státu • Absence legitimního očekávání dalšího užívání sporného pozemku, jelikož převod v rámci privatizace byl od počátku neplatný při neexistenci dobré víry • Rozhodnutí vnitrostátních soudů nebyla svévolná ani zjevně neopodstatněná • Široký prostor pro uvážení požívaný státy při úpravě složitých majetkových otázek při přechodu od komunistického režimu k demokratickému právnímu řádu a znovunastolení právního státu • V konkrétní situaci nenesly stěžovatelky individuální a nepřiměřené břemeno • Rovnováha mezi protichůdnými zájmy nebyla narušena

Vyhotoveno kanceláří Soudu. Není závazné pro Soud.

ŠTRASBURK

7. listopadu 2024

Tento rozsudek nabude právní moci za podmínek stanovených v čl. 44 odst. 2 Úmluvy. Může být předmětem formálních úprav.

Rozsudek je v autentickém anglickém znění publikován na internetových stránkách Evropského soudu pro lidská práva v databázi HUDOC (www.echr.coe.int). Pořízený úřední překlad do českého jazyka není autentickým zněním rozsudku.

Ve věci Rybářství Třeboň a.s. a Rybářství Třeboň Hld. a.s. proti České republice,

Evropský soud pro lidská práva (pátá sekce), zasedající v senátu ve složení

Mattias Guyomar, *předseda*,
Lado Chanturia,
Stéphanie Mourou-Vikström,
Stéphane Pisani,
Úna Ní Raifeartaigh,
Artūrs Kučs, *soudci*,
Pavel Simon, *soudce ad hoc*,
a Victor Soloveytschik, *tajemník sekce*,

S ohledem na:

stížnosti (č. 18037/19 a 33175/22) proti České republice podané k Soudu podle článku 34 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod („Úmluva“) dvěma českými společnostmi, Rybářství Třeboň a.s. a Rybářství Třeboň Hld. a.s, dne 29. března 2019 a 22. června 2022;

rozhodnutí oznámit stížnosti české vládě („vláda“);
stanoviska účastníků řízení;
po poradě konané dne 8. října 2024,
vynesl tento rozsudek, který byl přijat uvedeného dne:

ÚVOD

1. Věc se týká zrušení dvou privatizací nemovitého majetku (rybníky a pozemky) bez náhrady cca po 26 a 25 letech. Stěžovatelské společnosti namítaly porušení článku 1 Protokolu č. 1 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

SKUTKOVÝ STAV

2. Stěžovatelské společnosti Rybářství Třeboň a.s. („první stěžovatelka“) a Rybářství Třeboň Hld. a.s. („druhá stěžovatelka“) jsou zapsány podle českého právního řádu. Zastupovala je M. Šerá, advokátka působící v Praze.

3. Vládu zastupoval její zmocněnec, P. Konůpka, z Ministerstva spravedlnosti.

4. Skutkové okolnosti případu lze shrnout následovně.

I. POZADÍ PŘÍPADU – PRŮBĚH PRIVATIZACE

5. Projednávaný případ se týká nemovitých věcí v k.ú. Novosedly nad Nežárkou a Lutová o celkové výměře 232 312 m² („předmětné pozemky“), které původně patřily právním předchůdcům Římskokatolické farnosti Lutová („farnost Lutová“) a Římskokatolické farnosti Novosedly nad Nežárkou („farnost Novosedly“).

6. Farnosti Novosedly a farnosti Lutová byly předmětné pozemky odňaty bez náhrady na základě rozhodnutí Okresního národního výboru v Třeboni ze dne 3. března 1949 a 22. února 1949. S předmětnými pozemky následně hospodařil státní podnik Státní rybářství Třeboň („státní podnik“).

7. Dnem 1. dubna 1991¹ nabyl účinnosti zákon č. 92/1991 Sb., o převodu majetku státu na jiné osoby („zákon o privatizaci“), který umožňoval privatizaci státního majetku po přechodu od centrálně plánovaného hospodářství k tržnímu. Zákon umožňoval převod majetku státu, k němuž měly právo hospodaření státní podniky, státní peněžní ústavy a jiné státní organizace, a dále majetku ve správě Pozemkového fondu České republiky, a to na české nebo zahraniční právnické nebo fyzické osoby. Dle ustanovení § 3 odst. 1 zákona o privatizaci ve znění účinném do 31. prosince 2012 nebyl mj. předmětem tohoto zákona majetek, který na stát přešel po 25. únoru 1948 z vlastnictví církví, řádů a kongregací a náboženských společností (tzv. „blokační ustanovení“; s účinností k 1. lednu 2013 bylo zrušeno zákonem o církevních restitucích).

8. Dne 23. dubna 1992 vznikla právním jednáním Fondu národního majetku České republiky („FNM“) druhá stěžovatelka, a to ve formě nestátní akciové společnosti, na základě privatizačního projektu, který dne 8. dubna 1992 schválilo Ministerstvo pro správu národního majetku a jeho privatizaci („MSNMP“). MSNMP do základního kapitálu druhé stěžovatelky mj. vložilo předmětné pozemky. Státní podnik byl zrušen bez likvidace a ke dni 31. května 1992 byl vymazán z obchodního rejstříku.

9. Privatizační projekt vpracovalo vedení státního podniku v čele s J. H., který se následně stal i členem představenstva druhé stěžovatelky. Privatizační projekt obsahoval seznam pozemků, které měly přejít na druhou stěžovatelku. Jeho povinnou součástí bylo uvedení způsobu nabytí konkrétního pozemku, přičemž u části předmětných pozemků bylo zřetelně uvedeno, že pozemky před rokem 1950 patřily církvi. Zápis o předání a převzetí majetku je podepsán za předávající státní podnik J. H. za FNM taktéž J.H. jako pověřeným zástupcem k převzetí majetku a následně opět J.H. za nově vznikající druhou stěžovatelku, jako přejímající.

10. Od října 1994 do ledna 1995 provedl Nejvyšší kontrolní úřad („NKÚ“) kontrolu privatizace s cílem prověřit, zda převod majetku na druhou stěžovatelku proběhl v souladu se zákonem. NKÚ dospěl k závěru, že MSNMP nemělo privatizační projekt schválit, protože do něho byly zahrnuty pozemky, ke kterým neměl státní podnik ke dni privatizace právo hospodaření, resp. podléhaly restitucím. Na základě privatizačního projektu došlo k protiprávnímu převodu státního majetku v minimální hodnotě 349 715 895 Kčs² (podle tehdejšího kurzu 13 941 144 eur). Příslušné části *kontrolního závěru* NKÚ zní:

„Cílem kontroly bylo prověřit způsob privatizace [státního podniku], zejména pak skutečnost, zda převod majetku na [druhou stěžovatelku] byl proveden v souladu s příslušnými právními předpisy.

...

Kontrolovanými osobami byly Ministerstvo zemědělství, [MSNMP] ..., [FNM], Ministerstvo kultury a Ministerstvo životního prostředí.

Pozemkový fond ... [,] příslušné katastrální úřady... a [druhá stěžovatelka] poskytly požadované doklady a informace použité v průběhu kontrolní akce. U těchto kontrolovaných osob nebylo zjištěno porušení právních předpisů.

...

A. Ministerstvo zemědělství

MZe jako orgán odpovídající za vypracování a posouzení návrhu privatizačního projektu vedeného pod č. 490/91/PP-510 postupovalo v rozporu s následujícími platnými předpisy:

...

4. zákonem č. 92/1991 Sb.... ustanovení § 2 ...

Odůvodnění:

K bodu A 4

¹ V originálním znění rozsudku je chybně uvedeno „1992“.

² V originálním znění rozsudku je chybně uvedeno „Kč“.

MZe připustilo, aby do PP byly zařazeny pozemky, ke kterým neměl [státní podnik] ke dni privatizace právo hospodaření, případně měly být předmětem restitucí. Výměra těchto pozemků činí minimálně 19,8552 ha;

...

B. [MSNMP]

MSNPP jako orgán odpovídající za schválení návrhu PP č. 1229 postupovalo v rozporu s následujícími platnými předpisy:

...

4. ustanovením § 2 zákona č. 92/1991 Sb.

Odůvodnění:

K bodu B 4

[MSNMP] schválilo [privatizační projekt] č. 1229, ve kterém byly zařazeny pozemky, ke kterým neměl [státní podnik] ke dni privatizace právo hospodaření, případně měly být předmětem restituce – zdůvodnění je uvedeno v bodě A 4 v odst. 2³.

Následkem tohoto nesprávného postupu [MSNMP] byl neoprávněně převeden majetek státu v minimální hodnotě 349 715 895 Kčs na FNM a následně na [druhou stěžovatelku].

...

C. [FNM]

FNM, odpovědný za realizaci PP č. 1229, postupoval v rozporu s :

...

4. ... pokynem ... č. j. V/1-30 452/1991 ze dne 30. 12. 1991 ...

Odůvodnění:

K bodu C 4

[FNM] převzal majetek [státního podniku] a současně jej převedl na [druhou stěžovatelku], aniž by si ověřil, zda stav předávaného majetku v účetnictví odpovídá skutečnosti, což vyplývá ze zápisu o předání a převzetí majetku ze dne 27. 5. 1992. (...) Zápis je podepsán za [státní podnik] Ing. [H.], tehdejší ředitelem [státního podniku], jako předávajícím; za [FNM] Ing. H. jako pověřeným zástupcem FNM k převzetí majetku fondem a následně Ing. [H.] za [druhou stěžovatelku] jako přejímající majetek z fondu ... Z uvedeného vyplývá, že Ing. [H.] podepsal zápis v jedné osobě za tři právnické osoby, čímž v této fázi privatizace byla znemožněna věcná kontrola správnosti převzetí a předání majetku.

V důsledku výše uvedených nedostatků nedošlo k převodu veškerého majetku bývalého [státního podniku] na [druhou stěžovatelku].

...

Závěry:

Výsledky kontroly prokázaly, že v průběhu privatizace [státního podniku] nepostupovaly ústřední orgány státní správy a [FNM] v souladu s příslušnými předpisy, následkem čehož došlo k protiprávnímu převodu majetku státu v minimální hodnotě 349 715 895 Kčs.

Ze šetření NKÚ vyplývá, že výše uvedené nedostatky umožnila nedostatečná kontrola v procesu privatizace (vypracování, schválení a realizace privatizačního projektu) ze strany ústředních orgánů státní správy a FNM. Tyto nedostatky byly zjištěny v postupu [Ministerstva zemědělství] jako zakladatele [státního podniku] odpovědného za vypracování PP, MSNMP jako orgánu odpovědného za jeho schválení a FNM jako orgánu odpovědného za jeho realizaci. Z uvedených orgánů žádný neověřil, zda stav předávaného majetku uvedeného v PP odpovídá skutečnosti a zda je možné veškerý převáděný majetek privatizovat. Při převodu majetku státu na [druhou stěžovatelku] byly stát (MZe a FNM) a [druhá stěžovatelka] zastoupeny při podpisu předávacího protokolu jednou fyzickou osobou, což neumožnilo objektivní výkon kontroly převodu majetku.“

11. S účinností k 1. lednu 2007 došlo na základě smlouvy o rozdělení odštěpením k rozdělení druhé stěžovatel. Její majetek, včetně pozemků Novosedly, tak přešel na první stěžovatelku jako nástupnickou společnost, která vznikla splynutím s jinou obchodní společností.

³ V originálním znění rozsudku je chybně uveden „odst. 1“.

12. Dnem 1. ledna 2013 nabyl účinnosti zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, umožňující mj. vydání původního majetku, který byl církvím nezákonně odňat komunistickým režimem. Mezi povinné osoby podle uvedeného zákona patřil mj. stát, nikoliv však soukromoprávní subjekty. Dle zákona se mohly církve domáhat u soudu určení vlastnického práva státu z důvodu, že věc z původního majetku církví byla převedena nebo přešla z majetku státu do vlastnictví jiných osob v rozporu s blokačním ustanovením zákona o privatizaci (viz § 7 výše).

II. ŘÍZENÍ O URČOVACÍ ŽALOBĚ FARNOSTI NOVOSEDLY

1. Dne 28. prosince 2012⁴ podala farnost Novosedly na základě zákona o církevních restitucích žalobu k Okresnímu soudu v Jindřichově Hradci („okresní soud“) namířenou proti České republice a první stěžovatelce, kterou se domáhala určení, že vlastnické právo k pozemkům v Novosedlech náleží státu, a nikoliv první stěžovateli. Podle ní první stěžovatelka nabyла pozemky v rozporu s blokačním ustanovením, a jejich převod je tudíž od počátku absolutně neplatný. Určení neplatnosti privatizace nemovitých věcí by znamenalo, že jejich vlastníkem je Česká republika coby povinný subjekt, po kterém se původní vlastník církevního majetku může domáhat jeho navrácení na základě zákona o církevních restitucích.

14. Rozsudkem ze dne 30. listopadu 2016 okresní soud určil, že privatizace předmětných pozemků byla absolutně neplatná, neboť proběhla v rozporu s blokačním ustanovením. Dále uvedl, že první stěžovatelka nemohla kvůli absenci dobré víry pozemky v Novosedlech plynutím času vydržet, neboť jí muselo být zřejmé, že se jedná o původní církevní majetek. Okresní soud mimo jiné uvedl:

„Právní předchůdce žalobkyně (...) utrpěl po 25. 2. 1948 (výměrem ONV Třeboň ze dne 3. 3. 1949) majetkovou křivdu v důsledku odnětí předmětných nemovitostí bez náhrady postupem podle zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě.

Předmětné nemovitosti přešly z vlastnictví státu do vlastnictví [první stěžovatelky] na základě rozhodnutí [MSNMP] ze dne 8. 4. 1992[, kterým] byl schválen privatizační projekt [státního podniku]. Na základě tohoto projektu [FNM] vložil do základního kapitálu [první stěžovatelky] (...) kromě jiného i předmětný původní církevní majetek, a to v rozporu s ustanovením § 3 odst. 1 věty druhé zákona č. 92/1991 Sb. Takový postup je „aktem *contra legem* stíženým absolutní neplatností“ (...), proto předmětné nemovitosti se nestaly vlastnictvím [první stěžovatelky], ale zůstaly majetkem státu.“

15. S otázkou dobré víry se okresní soud vypořádal tímto způsobem:

„Privatizační projekt (...) zpracovalo vedení tohoto státního podniku a následně se osoby tohoto vedení staly členy statutárních orgánů [první stěžovatelky]. Vedení státního podniku (...) bylo povinno dodržet a respektovat právní předpisy, v daném případě tzv. blokační paragraf § 3 uvedeného zákona. [J.H.], statutární zástupce státního podniku (následně člen představenstva akciové společnosti), a další osoby, které připravovaly privatizační projekt, byly povinny respektovat blokační paragraf a vyvarovat se zařazení tohoto majetku do privatizace, neboť byl z privatizace vyloučen. [J.H.] vypracoval seznam pozemků státního podniku, které přechází na akciovou společnost, a z něj vyplývá, že mu bylo známo, že do privatizace zahrnuje i pozemky, které byly před rokem 1950 církevním majetkem. (...) [I] přes toto ohrožující zjištění nezkoumal způsob ani dobu, kdy tyto pozemky přešly do vlastnictví státu (...).

(...) Tento závěr podtrhuje skutečnost, že v roce 1994 byla provedena kontrola privatizace [státního podniku] [NKÚ] č. 46/94. V kontrolním závěru pod bodem A4 je výslovně uvedeno, že [Ministerstvo zemědělství] připustilo, aby do privatizačního projektu byly zařazeny pozemky, které měly být předmětem restituce. Stejná skutečnost je uvedena i pod bodem B4, kde se dále uvádí, že následkem tohoto nesprávného postupu [MSNMP] byl neoprávněně převeden majetek státu v minimální hodnotě 349 715 895 Kčs. Tyto závěry musely u [první stěžovatelky] vzbudit silné pochybnosti o správnosti privatizace předmětných nemovitostí (...).“

⁴ V originálním znění rozsudku je chybně uvedeno „2015“.

16. Dne 23. června 2017 rozhodl Krajský soud v Českých Budějovicích („krajský soud“) o odvolání první stěžovatelky tak, že potvrdil rozsudek okresního soudu. K otázce dobré víry konkrétně uvedl:

„Smyslem [§ 3 zákona o privatizaci] je ochrana původního majetku církví před dispozicemi potenciálně ohrožujícími dlouhodobě zamýšlené odčinění majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společenstvem nedemokratickým režimem, a to do by přijetí zvláštního zákona, jímž měla být náprava těchto křivd provedena.

...

Odvolací soud, shodně se soudem prvního stupně, má za to, že uvedené skutečnosti, tedy absence dobré víry těch členů představenstva [první stěžovatelky], kteří zpracovávali privatizační projekt a objektivně se mohli seznámit se skutečností, že předmětné pozemky zahrnuté do privatizačního projektu jsou původním církevním majetkem, zpochybňuje dobrou víru [první stěžovatelky]. Není akceptovatelný závěr, že by [její] dobrá víra nebyla zpochybněna, pokud by se nadpoloviční většina představenstva v rozhodné době nedozvěděla o církevním původu majetku a jeho přechodu na stát po 25. 2. 1948. Proto odvolací námitky [první stěžovatelky] v tomto směru nejsou významné, stejně jako námitky týkající se kontrolního závěru NKÚ č. 46/94 a výtky [první stěžovatelky], (...) že nebyl proveden důkaz spisem NKÚ z kontrolní akce č. 46/94.

Odvolací soud si je vědom, že důvěra v souladnost jednání státu se zákonem, je chráněnou hodnotou (...). Současně však přihlíží k tomu, že převzetí majetku prováděl [J.H.] jako osoba v postavení ředitele privatizovaného státního podniku a následně jako zástupce [první stěžovatelky], tedy subjektu majetek přijímajícího i jako pověřený zástupce [FNM] (...). (závěry kontroly privatizace [státního podniku], č. 46/94, zveřejněné ve Věstníku [NKÚ] v částce 2 z roku 1995). Zapojení [FNM], který jako zakladatel [první stěžovatelky] vložil sporný majetek do jeho základního jmění, tedy [zapojení FNM jako státního orgánu] do protiprávního převodu sporných původně církevních pozemků, neopodstatňuje prolomení blokace dispozic s historickým majetkem církve. Opačný závěr by měl za následek naprosté vyprázdnění blokačních účinků (...) ust. § 3 odst. 1 zák. č. 92/1991 Sb. a popření jeho smyslu (...).“

17. Nejvyšší soud usnesením ze dne 14. března 2018 odmítl dovolání první stěžovatelky. Konstatoval, že sporné právní otázky byly krajským soudem vyřešeny způsobem souladným s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu, přičemž neshledal důvod, aby se od ní v projednávané věci odchýlil. Zejména připomněl, že restituční nároky mají přednost, když uvedl:

„V uvedených souvislostech nadto dlužno zdůraznit, že judikatura restituční nároky dlouhodobě pokládá za nároky primární, jejichž prosazení ospravedlňuje i zásah do již provedených majetkoprávních přesunů, když opačný výklad by (...) blokační ustanovení chránící restituenty činil zcela bezcennými (...).“

18. K hodnocení dobré víry členů statutárního orgánu první stěžovatelky Nejvyšší soud dále poznamenal následující:

„(...) Skutečnost, zda držitel je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc nebo právo náleží, je třeba vždy hodnotit objektivně, a nikoli pouze ze subjektivního hlediska (osobního přesvědčení) samotného účastníka. Při hodnocení dobré víry je vždy třeba brát v úvahu, zda držitel při běžné (normální) opatrnosti, kterou lze s ohledem na okolnosti a povahu daného případu po každém požadovat, neměl, resp. nemohl mít, po celou vydržecí dobu důvodné pochybnosti o tom, že mu věc nebo právo patří (...). Držitel není „vzhledem ke všem okolnostem“ v dobré víře v případě, že je sice subjektivně přesvědčen, že mu věc anebo právo patří, avšak při zachování obvyklé opatrnosti by musel vědět, že tomu tak není. Protože dobrou víru je třeba hodnotit objektivně, nelze dospět k závěru, že za stejné situace by jedna osoba byla v takto kvalifikované dobré víře, a druhá nikoliv (...).“

19. Dne 5. června 2018 podala první stěžovatelka ústavní stížnost, ve které namítala porušení práva na vlastnictví majetku a práva na spravedlivý proces. Zejména obecným soudům vytýkala, že

(i) se nedostatečně věnovaly kolizi mezi jejím vlastnickým právem a právem farnosti Novosedly, které byla v souladu s § 15 zákona o církevních restitucích přiznána paušální finanční náhrada, včetně náhrady za předmětné pozemky,

(ii) pochybily při hodnocení existence dobré víry první stěžovatelky a

(iii) vyhověly určovací žalobě, aniž by zkoumaly jako předběžnou otázku, zda v následném restitučním řízení bude moci majetek být vydán farnosti Novosedly.

20. Usnesením ze dne 2. října 2018 (sp. zn. II. ÚS 1953/18) Ústavní soud odmítl ústavní stížnost první stěžovatelky jako zjevně neopodstatněnou. Konstatoval, že se obecné soudy námitkami první stěžovatelky pečlivě zabývaly a velkou většinu z nich vypořádaly způsobem, na který lze bez dalšího odkázat. Podrobněji se Ústavní soud vyjádřil k prolomení blokačního ustanovení. Konkrétně podotkl:

„[8] V prvé řadě obecné soudy zkoumaly, zda nejsou dány mimořádné okolnosti, které by odůvodňovaly zamítnutí určovací žaloby, avšak po provedení dokazování odůvodněně a ústavně konformně konstatovaly, že takové okolnosti dány nebyly. Ústavní soud v tomto kontextu připomíná, že zamítnutí určovací žaloby by podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu (akceptované i Ústavním soudem) mohly odůvodnit pouze okolnostmi vskutku mimořádné povahy obzvláště intenzivně působící ve prospěch poskytnutí právní ochrany osobám, na něž byly objekty náležející původně církvím v rozporu se zákonem převedeny; kupř. dobrověrné nabytí majetku, u něhož jednoznačně nejsou naplněny předpoklady naturální restituce (srov. např. (...) nález Ústavního soudu (...) sp. zn. III. ÚS 1862/16 ze dne 21. 6. 2017).“

21. Ústavní soud se spokojil se způsobem, jakým obecné soudy hodnotily otázku dobré víry. V tomto ohledu uvedl:

„[9] Rovněž způsob, jakým obecné soudy přistoupily k otázce existence dobré víry [první] stěžovatelky, považuje Ústavní soud za souladný s ústavním pořádkem. Závěr soudů o neexistenci dobré víry se totiž opírá zejména o argument, podle něhož zpracovatelem privatizačního projektu (v jehož přílohách byly předmětné pozemky výslovně, a tudíž pro všechny tehdejší i následné členy statutárních orgánů zúčastněných právnických osob zcela zřetelně, označeny jako majetek, který byl před rokem 1950 majetkem církevním) [byl] (...) státní podnik, za který jednal jeho tehdejší ředitel [J.H.], jenž byl v době převodu předmětných pozemků i dlouho poté zároveň členem statutárního orgánu právní předchůdkyně [první] stěžovatelky.“

22. K námitce nutnosti zkoumat splnění podmínek podle zákona o církevních restitucích Ústavní soud uvedl:

„[10] Za zjevně neopodstatněnou považuje konečně Ústavní soud i námitku týkající se výkladu a aplikace ustanovení § 18 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi (...). [Z]totožňuje [se] s názorem obecných soudů (...), podle něhož toto ustanovení zakotvuje speciální typ určovací žaloby, u něhož není rozhodný „právní zájem“ a že o určovací žalobě podle tohoto ustanovení lze rozhodnout bez zkoumání podmínek ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi (...).“

...

[12] Nad rámec uvedeného Ústavní soud uvádí následující. [První] stěžovatelce je třeba přitakat v tom, že právní situace, v níž se ocitla, je přinejmenším částečně způsobena liknavostí státu v rámci procesu privatizace. [První] stěžovatelka přitom tvrdí, že i s ohledem na běh promlčecí doby nedisponuje žádným nárokem vůči státu na náhradu škody, vydání bezdůvodného obohacení či na jinou satisfakci spojenou s konstatováním neplatnosti privatizace [předmětných] pozemků. Ani za tohoto stavu však nastala situace nemůže být „napravena“ rozhodnutím, které by poškodilo oprávněnou osobu ve smyslu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi (...). To platí tím spíše s ohledem na skutečnost, že judikatura Ústavního soudu za určitých okolností umožňuje, aby taková žaloba proti státu byla úspěšně podána, a to aniž by byla dotčena práva restituentů. (...)“

III. ŘÍZENÍ O [URČOVACÍ] ŽALOBĚ FARNOSTI LUTOVÁ

23. Dne 28. prosince 2015 podala farnost Lutová k okresnímu soudu žalobu proti České republice a proti druhé stěžovatelce, kterou se domáhala určení, že vlastnické právo k nemovitostem v Lutové náleží státu, nikoliv druhé stěžovatelce.

24. Dne 28. prosince 2016 okresní soud žalobě farnosti Lutová vyhověl s tímž odůvodněním, které bylo uvedeno v rozsudku ve věci týkající se nemovitostí v Novosedlech. Z rozsudku vyplývá, že si soud požádal o zapůjčení spisu NKÚ z kontrolní akce ohledně privatizace státního podniku, ten však již byl v roce 2012 uložen v národním archivu.

25. Rozsudkem ze dne 29. srpna 2017 krajský soud potvrdil rozsudek okresního soudu.

26. Dne 30. května 2018 Nejvyšší soud odmítl dovolání druhé stěžovatelky.

27. Ústavní soud nálezem ze dne 30. listopadu 2021 (sp. zn. I. ÚS 3179/18) zamítl ústavní stížnost, v níž druhá stěžovatelka namítala porušení vlastnického práva a práva na spravedlivý proces. Na rozdíl od řízení ve věci farnosti Novosedly posuzoval Ústavní soud tuto stížnost i věcně, neboť v mezidobí byl vydán v jiné věci druhé stěžovatelky vyhovující nález, se kterým bylo třeba se v nyní projednávaném případě vypořádat. Ústavní soud se s existencí tohoto nálezu vypořádal následovně:

„[24] Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby. Není přitom závazný jen výrok nálezu, ale i odůvodnění, resp. ty jeho části, jež obsahují „nosné“ důvody (...). Závaznost rozhodnutí (...) přitom nepůsobí pouze navenek, nýbrž má neopominutelný dopad i na rozhodování Ústavního soudu samotného (...).

[25] Ústavní povinnost respektovat závaznost nosných důvodů vlastní (náleзовé) judikatury nalezla vyjádření i v ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu, podle něhož platí, že pokud senát *„v souvislosti se svou rozhodovací činností dospěje k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu. Stanoviskem pléna je senát v dalším řízení vázán.“* Pakliže by senát Ústavního soudu ve skutkově totožné věci rozhodl jinak, než jak diktují nosné důvody dřívějšího nálezu Ústavního soudu, dopustil by se ústavně zakázané libovůle.

[26] Ústavní soud v této souvislosti nepřehlédl, že v jiné věci bylo ústavní stížnosti [druhé] stěžovatelky vyhověno nálezem sp. zn. III. US 2707/18⁵. Jak již bylo rekapitulováno shora, I. senát Ústavního soudu při svém rozhodování dospěl k závěru, že v nyní projednávané věci by ústavní stížnost měla být zamítnuta. Otázkou však je, zda zamítnutí ústavní stížnosti je *stricto sensu* opřeno o „odchylný právní názor“, či zda je nyní projednávaná věc v relevantních skutkových okolnostech odlišná od věci projednávané pod sp. zn. III. US 2707/18. Pouze v prvním případě by totiž Ústavní soud mohl (a musel) předložit věc plénu k přijetí stanoviska (...).

[27] Ústavní soud proto zvažoval, zda jsou skutkové okolnosti nyní projednávané věci v relevantních aspektech shodné s okolnostmi věci projednávané pod sp. zn. III. US 2707/18 (...).

[31] Primárním důvodem vydání vyhovujícího nálezu však zřetelně bylo to (...), že obecné soudy nedostatečně posoudily, zda předmětné pozemky skutečně přešly na stát v rozhodném období, tj. po 25. 2. 1948, či již dříve. (...) Jinými slovy, výrok nálezu sp. zn. III. US 2707/18 byl opřen o velmi specifické nosné důvody vztahující se ke konkrétním skutkovým okolnostem. Ústavní soud v tomto nálezu vyznamenal obecným soudům, že zcela nedostatečně posoudily, zda se blokační ustanovení na dotčené nemovitosti vůbec vztahovalo, na což pak (podle Ústavního soudu rovněž nepřipustně) navázaly obecné soudy pouze povrchním hodnocením existence dobré víry a významu principu ochrany důvěry jednotlivce v akt veřejné moci.

[32] Nastíněné skutkové okolnosti, vztahující se k nejistému datu přechodu nemovitosti na stát, v nyní projednávané věci dány nebyly. (...) Obecné soudy v tomto rozsahu při zjišťování skutkového stavu postupovaly ústavně konformně a Ústavní soud má za to, že přechod předmětných nemovitých věcí na stát v rozhodném období (tj. po 25. 2. 1948) byl v řízení postaven najisto.

[33] Již tato skutečnost zakládá zásadní skutkovou odlišnost mezi věcí nyní projednávanou a věcí řešenou nálezem sp. zn. III. US 2707/18 (...).

[35] (...) V nálezu sp. zn. III. US 2707/18 tak (tvrzená) dobrá víra a důvěra ve správnost aktu státu nestály „samy o sobě“, nýbrž byly propojeny s významnou pochybností, zda se ustanovení § 29

⁵ Viz § 61 níže.

zákona o půdě na dotčené nemovitosti vůbec vztahovalo. Právě tato kombinace pak vedla k vydání vyhovujícího nalezu (...).“

28. Ústavní soud následně ústavní stížnost podanou druhou stěžovatelkou zamítl s následujícím odůvodněním:

„[36] S ohledem na zmíněnou skutečnost, že Ústavní soud považuje přechod majetku na stát po 25. 2. 1948 (a s tím související aplikaci „blokačního ustanovení“) za postavený najisto, je tudíž pro posouzení ústavní konformity napadených rozhodnutí klíčové to, zda korektně vážily možnou existenci „skutečně mimořádných okolností“ na straně [druhé] stěžovatelky, resp. zda v tomto ohledu řádně posoudily spravedlivé vyvážení zájmů [druhé] stěžovatelky na straně jedné a [farnosti Lutová] na straně druhé.

[37] Ústavní soud konstatuje, že závěr obecných soudů, podle něhož takové mimořádné okolnosti dány nebyly, je ústavně konformní. Podle obecných soudů za řízení nevyšly najevo žádné konkrétní okolnosti, jež by vylučovaly naturální restituci dotčeného majetku, a [druhá] stěžovatelka nebyla jeho dobrověrnou nabyvatelkou, přičemž teprve kombinace dobré víry a nemožnosti naturální restituce by za skutečně mimořádnou okolnost mohly být považovány.

[38] Avšak ani kdyby v projednávané věci dobrá víra [druhé] stěžovatelky dána byla, sama o sobě by nepřevážila nad legitimním očekáváním církevní právnické osoby na vypořádání jejího historického majetku. Samotná dobrá víra ani dobrá víra kombinovaná s důvěrou v akt státu totiž ve smyslu citovaných nálezů sp. zn. III. ÚS 1862/16 a I. ÚS 349/17 skutečně mimořádnými okolnostmi nejsou (...). S ohledem na prokázané a shora rekapitulované pochybnosti stran průběhu privatizace a personální propojení státu a člena statutárního orgánu [druhé] stěžovatelky (jež obecné soudy vedly k závěru o neexistenci dobré víry [druhé] stěžovatelky) se naopak při hledání spravedlivé rovnováhy mísky vah vychylují ještě více v neprospěch stěžovatelky.

[39] Ústavní soud nemůže přitakat ani námitce [druhé] stěžovatelky, podle níž historické nároky církevní právnické osoby nejsou vůbec ve hře, neboť Česká republika nemá zájem vykonávat vlastnické právo k předmětným pozemkům, pravděpodobně na nich není schopna řádně hospodařit a její dosavadní postoj nasvědčuje, že je [farnosti Lutová] nevydá. Tyto úvahy jsou zcela spekulativní a nemohou determinovat výsledek řízení o návrhu podle ustanovení § 18 zákona o církevních restitucích.“

IV. ŘÍZENÍ O VYDÁNÍ PŘEDMĚTNÝCH POZEMKŮ CÍRKVI

29. Poté, co farnost Novosedly a farnost Lutová dosáhly určení, že vlastníkem předmětných nemovitostí je stát, vyzvala stát k jejich vydání na základě zákona o církevních restitucích. Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových výzvě („ÚZSVM“) nevyhověl. Ve věci farnosti Novosedly shledal, že není splněna podmínka funkční souvislosti dotčených pozemků s dalším majetkem církve ve smyslu § 7 odst. 1 zákona o církevních restitucích.

30. Dne 6. června 2019 podala farnost Novosedly u příslušného pozemkového úřadu na základě ustanovení § 9 odst. 6 zákona o církevních restitucích návrh na zahájení správního řízení o vydání pozemků v Novosedlech. Krajský pozemkový úřad pro Jihočeský kraj („pozemkový úřad“) návrhu vyhověl a dne 2. června 2020 uložil státu povinnost vydat farnosti Novosedly pozemky v Novosedlech. V rozhodnutí mj. uvedl:

„Výzva k vydání majetku (...) byla doručena dne 12. 6. 2018 Státnímu pozemkovému úřadu, který ji dne 9. 8. 2018 postoupil Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, neboť požadované pozemky byly zapsány na LV 60000 [příslušnost ÚZSVM hospodařit s majetkem státu], přestože se jedná o zemědělské nemovitosti. (...)

Zákonodárce v zákoně o majetkovém vyrovnání při stanovení rozsahu vydávaného majetku zcela zřetelně rozlišil mezi vydávaným majetkem státu, který je ve správě Pozemkového fondu České republiky (dnes Státního pozemkového úřadu) či Lesů České republiky, s.p., oproti majetku, ke kterému svědčí právo hospodaření jiným subjektům, tj. jiným organizačním složkám státu. (...) Zatímco původní církevní majetek ve vlastnictví státu spravovaný povinnými osobami § 4 písm. a) a b) [zákoně o církevních restitucích] je vydáván při splnění obecných restitučních podmínek, tedy bez dalšího zkoumání účelového určení tohoto majetku, jiný státní majetek je vydáván pouze jako výjimka z pravidla

a v omezeném rozsahu při splnění dalších zákonem stanovených podmínek spjatých s charakterem konkrétního požadovaného pozemku. (...)

Úřad pro zastupování státu je povinnou osobou ve smyslu ustanovení § 4 písmena c) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi, proto je nutno při vydávání jeho majetku postupovat podle ustanovení § 7 zákona a ... [musí se zkoumat,] zda jsou splněny podmínky uvedené v § 7 odst. 1 písm. a) (...).

...

[O]právněná osoba prokázala svůj nárok na vydání nemovitostí (...) [B]yly splněny veškeré podmínky pro jejich vydání dané zákonem č. 428/2012 Sb. ...“

31. Dne 18. září 2019 podala návrh na zahájení správního řízení o vydání pozemků v Lutové též farnost Lutová. Pozemkový úřad dne 18. července 2022 uložil státu, zastupovanému Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, povinnost vydat pozemky v Lutové právní nástupkyni farnosti Lutová.

32. V obou případech bylo prokázáno, že původním vlastníkem pozemků byl právní předchůdce farnosti Lutová nebo farnosti Novosedly a že došlo k majetkové křivdě. Pozemkový úřad shledal splnění všech zákonných podmínek pro vydání pozemků, včetně podmínky funkční souvislosti. Na základě těchto rozhodnutí byla církev, potažmo její právní nástupce, zapsána do katastru nemovitostí jako vlastník předmětných pozemků.

33. Dne 28. července 2020 podala Česká republika, zastoupená Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, žalobu podle části páté občanského soudního řádu (která upravuje řízení, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem) proti rozhodnutí ve věci farnosti Novosedly, ve které se domáhala nahrazení rozhodnutí pozemkového úřadu. Česká republika namítala, že pozemkový úřad nesprávně posoudil splnění podmínky funkční souvislosti ve smyslu § 7 odst. 1 zákona o církevních restitucích. Měla totiž za to, že tato podmínka splněna nebyla. Účastníkem řízení byl právní nástupce farnosti Novosedly.

34. Krajský soud žalobu dne 15. srpna 2022 zamítl mj. s tímto odůvodněním:

„ (...)

28. (...) [Soud dospěl] k jednoznačnému závěru, že všechny sporné pozemky měly k datu 24. 6. 1991 zemědělský charakter, neboť byly využívány k rybářským a rybochovným účelům tehdejší Státním rybářstvím a tvořily komplex pozemků sestávajících se z rybníka a jeho okolních přilehlých pozemků (...)

29. Se zemědělskými pozemky ve smyslu § 2 ZMVC ze zákona hospodaří Pozemkový fond ČR.

30. Pozemkový fond ČR je povinnou osobou dle § 4 písm. a) ZMVC, u níž se neprokazuje splnění podmínky funkční souvislosti podle § 7 odst. 1 ZMVC.

31. Z uvedených důvodů byl[y] také zamítnuty důkazní návrhy žalobce i účastníků řízení, které směřovaly k prokázání otázky funkční souvislosti předmětných pozemků s jinými nemovitými věcmi ve vlastnictví [farnosti Novosedly].

...

39. [Soud dospěl k závěru,] že žalobce jako oprávněná osoba dle § 3 písm. b) ZMVC uplatnil u povinné osoby dle § 4 písm. a) ZMVC svůj restituční nárok na vydání zemědělských pozemků, jež byly původním majetkem [farnosti Novosedly] ve smyslu § 2 ZMVC a jejichž odnětím státem v rozhodném období... bez náhrady právní předchůdce (...) utrpěl majetkovou křivdu dle § 5 (...) ZMVC. Ust. § 7 odst. 1 ZMVC o prokazování funkční souvislosti předmětných pozemků s jinými nemovitými věcmi ve vlastníka [farnosti Novosedly] na věc nedopadá, jak je vysvětleno výše. (...) [Soud proto zamítl] žalobu (...), neboť dospěl k závěru, že rozhodnutí správního orgánu je věcně správné.“

35. Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 23. listopadu 2023, k odvolání Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, potvrdil rozsudek krajského soudu. Dne 17. září 2024 Nejvyšší soud odmítl dovolání ÚZSVM.

36. Ve věci pozemků v Lutové obdobná žaloba podána nebyla.

RELEVANTNÍ PRÁVNÍ RÁMEC A PRAXE

I. PRÁVNÍ ÚPRAVA

A. Zákon č. 92/1991 Sb. (tzv. „zákon o privatizaci“), ve znění účinném do 31. prosince 2012

37. Dle § 3 odst. 1 zákona o privatizaci není předmětem tohoto zákona majetek, který na stát přešel po 25. únoru 1948 z vlastnictví církví, řádů a kongregací a náboženských společností.

B. Zákon č. 428/2012 Sb. (tzv. „zákon o církevních restitucích“)

38. Dle § 1 zákona o církevních restitucích z roku 2012 je účelem tohoto zákona, mimo jiné, zmírnění některých majetkových křivd, které byly spáchány komunistickým režimem církvím a náboženským společenstvem.

39. Dle § 4 je povinnou osobou a) Pozemkový fond České republiky, b) Lesy České republiky, c) stát, za který jedná příslušná organizační složka státu, a d) státní příspěvková organizace, státní fond, státní podnik a jiná státní organizace.

40. Dle § 5 je jednou ze skutečností, v jejichž důsledku došlo k majetkové křivdě, odnětí věci bez náhrady postupem podle zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě.

41. Dle § 6 osoba podle § 4 písm. a) a b) vydá oprávněné osobě nemovitou věc ve vlastnictví státu, která náležela do původního majetku registrovaných církví a náboženských společností a stala se předmětem majetkové křivdy, kterou utrpěla oprávněná osoba nebo její právní předchůdce v rozhodném období v důsledku některé ze skutečností uvedených v § 5.

42. V § 7 je uvedeno, že povinná osoba podle § 4 písm. c) a d) vydá oprávněné osobě nemovitou věc ve vlastnictví státu, která náležela do původního majetku registrovaných církví a náboženských společností a stala se předmětem majetkové křivdy, kterou utrpěla oprávněná osoba nebo její právní předchůdce v rozhodném období v důsledku některé ze skutečností uvedených v § 5, pokud funkčně souvisela nebo souvisí s nemovitou věcí, kterou oprávněná osoba vlastní, nebo která se vydává podle tohoto zákona, nebo oprávněné osobě nebo jejímu právnímu předchůdci v rozhodném období sloužila k duchovním, pastoračním, charitativním, zdravotnickým, vzdělávacím nebo administrativním účelům nebo jako obydlí duchovních.

43. V § 8 je uveden výčet okolností, za nichž nelze nemovitou věc vydat z důvodu veřejného zájmu.

44. Dle § 9 odst. 1 oprávněná osoba písemně vyzve povinnou osobu k vydání zemědělské nemovitosti do 12 měsíců ode dne nabytí účinnosti zákona o církevních restitucích, jinak její nárok zanikne. Odstavec 6 stanoví, že nedojde-li mezi oprávněnou osobou a povinnou osobou k uzavření dohody o vydání zemědělské nemovitosti, rozhodne na základě návrhu oprávněné osoby o vydání zemědělské nemovitosti pozemkový úřad. Dle odstavce 10 rozhodl-li pozemkový úřad podle tohoto zákona, může být tato věc projednána v řízení podle části páté občanského soudního řádu.

45. Dle § 18 může oprávněná osoba podat soudu žalobu o určení vlastnického práva státu z důvodu, že věc z původního majetku registrovaných církví a náboženských společností byla přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona převedena nebo přešla z majetku státu do vlastnictví jiných osob v rozporu s ustanovením § 3 zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, (tzv. „blokační ustanovení“), nebo v rozporu s ustanovením § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění účinném do dne nabytí účinnosti tohoto zákona.

C. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. prosince 2013

46. Dle § 42 občanského zákoníku vznikne-li pro neplatnost právního úkonu škoda, odpovídá se za ni podle ustanovení tohoto zákona o odpovědnosti za škodu.

47. Dle § 106 odst. 1 se právo na náhradu škody promlčí za dva roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá.

48. Dle § 107 odst. 3 jsou-li účastníci neplatné nebo zrušené smlouvy povinni vzájemně si vrátit vše, co podle ní dostali, přihlédne soud k námitce promlčení jen tehdy, jestliže by i druhý účastník mohl promlčení namítat.

49. Dle § 134 odst. 1 se oprávněný držitel stává vlastníkem nemovitosti, má-li ji nepřetržitě v držbě po dobu deseti let.

50. Dle § 420 odpovídá každý za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti, přičemž zprostit se své odpovědnosti může, pokud prokáže, že škodu nezavinil.

51. Dle § 457 je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, je každý z účastníků povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal.

52. Dle § 130 odst. 3 má oprávněný držitel vůči vlastníkovu nárok na náhradu nákladů, které účelně vynaložil na věc po dobu oprávněné držby, a to v rozsahu odpovídajícím zhodnocení věci ke dni jejího vrácení. Obvyklé náklady související s údržbou a provozem se však nenahrazují.

53. Dle § 131 je neoprávněný držitel povinen vždy vydat věc vlastníkovu spolu s jejími plody a užitky a nahradit škodu, která neoprávněnou držbou vznikla. Může si odpočítat náklady nutné pro údržbu a provoz věci a může si od věci oddělit to, čím ji svým nákladem zhodnotil, pokud je to možné bez zhoršení podstaty věci.

II. RELEVANTNÍ PRÁVNÍ PRAXE

54. V nálezech sp. zn. II. ÚS 528/02 ze dne 2. února 2005, sp. zn. I. ÚS 663/06 ze dne 24. června 2009, sp. zn. II. ÚS 2326/07 ze dne 31. března 2011, sp. zn. I. ÚS 562/09 ze dne 31. srpna 2011 a sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. července 2010 Ústavní soud konstatoval, že smyslem ustanovení § 3 zákona o privatizaci („blokačního ustanovení“) je především ochránit původní majetek církví před dispozicemi, které by mohly zmařit dlouhodobě zamýšlené oddělení majetkových křivd způsobených nedemokratickým režimem, a to do doby přijetí zvláštního zákona o jeho vypořádání. K obdobným závěrům dospěl též Nejvyšší soud v rozsudcích a usneseních sp. zn. 28 Cdo 5036/2016 ze dne 25. října 2017, sp. zn. 28 Cdo 4748/2016 ze dne 28. listopadu 2017, sp. zn. 28 Cdo 777/2012 ze dne 25. dubna 2012 a sp. zn. 28 Cdo 4721/2016 ze dne 6. února 2018.

55. V nálezech sp. zn. III. ÚS 1862/16 ze dne 21. června 2017 a sp. zn. I. ÚS 349/17 ze dne 22. června 2017 Ústavní soud rozhodl, že pouhá skutečnost, že se na převodu majetku podílel stát, například v kontextu privatizace, sama o sobě neruší zákaz dispozice s historickým majetkem církví dle § 29 zákona o půdě či § 3 zákona o privatizaci z roku 1991, protože by to představovalo naprosté popření blokačních účinků uvedených ustanovení. Nejvyšší soud rozhodl obdobně ve svých usneseních sp. zn. 28 Cdo 4041/2015 ze dne 3. března 2016 a sp. zn. 28 Cdo 2497/2016 ze dne 3. listopadu 2016.

56. V nálezu sp. zn. III. ÚS 1862/16 Ústavní soud též připomněl, že církevní právnické osoby mají zákonem založeno legitimní očekávání na vypořádání svého historického majetku (viz nálezy sp. zn. II. ÚS 528/02 ze dne 2. února 2005). Uvedl, že dlouhodobá nečinnost Parlamentu ČR spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu, který by vypořádal

historický majetek církví a náboženských společností, je protiústavní a porušuje mj. čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a článek 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (viz nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. července 2010).

57. V nálezu sp. zn. I. ÚS 349/17 pak Ústavní soud shledal, že za účinnosti § 29 zákona o půdě byl převod historického majetku církví absolutně neplatný; vlastnické právo k tomuto majetku na třetí osobu přes existenci smlouvy nepřešlo, a to ani jeho následným zápisem do katastru nemovitostí.

58. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. února 2011 Ústavní soud konstatoval, že k prolomení tzv. blokačního paragrafu může dojít pouze za výjimečných okolností, existují-li k němu zásadní a přesvědčivé důvody (dle § 29 zákona o půdě a § 3 zákona o privatizaci) a vylučují-li závěr o neplatnosti dispozice s majetkem na základě blokačního paragrafu vskutku mimořádné okolnosti. Ty lze s největší pravděpodobností spatřovat v rozšíření právní ochrany na osoby, na něž byl protiprávně převeden historický majetek církve, pokud kupříkladu dotyčný získal majetek v dobré víře a naturální restituce nepřipadá v úvahu. Obdobné stanovisko vyjádřil Nejvyšší soud v rozsudcích a usneseních sp. zn. 28 Cdo 4546/2015 ze dne 1. srpna 2016, sp. zn. 28 Cdo 4082/2017 ze dne 27. září 2017 a 28 Cdo 2497/2016 ze dne 3. listopadu 2016.

59. Ústavní soud v usnesení sp. zn. II. ÚS 1533/19-2 ze dne 6. srpna 2019, mj. s odkazem na nález sp. zn. III. ÚS 1862/16 a I. ÚS 349/17 (viz § 54 a 57 výše) konstatoval, že k prolomení blokačních účinků § 29 zákona o půdě nepostačuje pouze dobrá víra nabyvatele, nýbrž musí být zjištěny mimořádné okolnosti věci, které by teprve ospravedlnily kasační zásah Ústavního soudu ve prospěch stěžovatele, který je nabyvatelem takové věci.

60. Podle nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 195/97 ze dne 11. prosince 1997, sp. zn. II. ÚS 6/01 ze dne 9. ledna 2002, sp. zn. I. ÚS 2758/10 ze dne 4. dubna 2012, sp. zn. I. ÚS 1703/09 ze dne 27. listopadu 2012 je třeba restituční nároky považovat za nároky primární, a to i za cenu zásahu do již provedených majetkoprávních přesunů, neboť jakýkoliv jiný výklad by činil ochranu, kterou restituentům poskytuje blokační ustanovení, naprosto bezcennou. Nejvyšší soud se vyjádřil obdobně v usneseních sp. zn. 28 Cdo 374/2007 ze dne 22. února 2007, 28 Cdo 720/2009 ze dne 14. října 2009 a sp. zn. 28 Cdo 1158/2016 ze dne 13. června 2017.

61. V nálezu sp. zn. III. ÚS 2707/18-2 ze dne 15. června 2020 Ústavní soud shledal, že v řízeních zahájených farnostmi (prelaturou) Český Krumlov na základě § 18 zákona o církevních restitucích došlo k porušení práv druhé stěžovatelky podle ustanovení čl. 11 odst. 1 (ochrana vlastnictví) a čl. 36 odst. 1 (právo na soudní ochranu) Listiny základních práv a svobod, které se týkaly dalších pozemků, jež byly součástí privatizačního projektu vypracovaného bývalým státním podnikem. Příslušné části rozsudku zní:

„Důvěra v akty státu a legitimní očekávání

...

[42] [Stěžovatelské společnosti] lze přisvědčit, že k určení vlastnického práva k nemovitostem mělo spolu s posouzením dobré víry přistoupit zohlednění jejího legitimního očekávání ve správnost jednání státu v privatizaci. Předmětným aktem bylo v této věci rozhodnutí Ministerstva pro správu národního majetku a jeho privatizaci ze dne 8. 4. 1992 o schválení privatizačního projektu státního podniku. V souvislosti s nedůsledným posouzením, zda nemovitosti podléhají blokačnímu ustanovení (...), je zřejmé, že soudy nemohly dostatečně uvážit legitimní očekávání [stěžovatelské společnosti] plynoucí z aktu státu. Na aprobaci privatizace orgánem státu stěžovatelka upozornila ve svém odvolání (...) i v dovolání (...), čímž se ale soudy blíže nezabývaly.

[43] Ústavní soud se přiklání k argumentaci [stěžovatelské společnosti] nálezem ze dne 31. 5. 2011 sp. zn. I. ÚS 2216/09 (...) týkajícím se principu důvěry občanů v rozhodovací činnost orgánů státu v kontextu tzv. velké privatizace. Schválil-li privatizaci orgán státu, je se zřetelem k tomuto principu nepřiměřený závěr, podle něhož by tyto nemovitosti měly být státu navraceny. (...)

[44] (...) Byla-li [stěžovatelská společnost] schválením privatizačního projektu ujištěna o jeho správnosti, je nepřiměřené požadovat, aby aktivně zjišťovala jeho možnou nesprávnost s odůvodněním, že o údajném původu nemovitostí věděti „měla a mohla“. Tuto pochybnost nelze vypořádat odkazem na personální propojenost subjektů zapojených v privatizaci; na té bylo nezávislé rozhodnutí [MSNMP] o schválení privatizačního projektu státního podniku.

[45] Obecné soudy [stěžovatelské společnosti] *de facto* kladly za vinu, že věřila ve správné a informované schválení privatizačního projektu orgánem veřejné moci. Přitom právní předchůdkyně [stěžovatelské společnosti] nabyla majetek v rozsáhlé a bezpochyby složité privatizaci. V takové situaci je přemrštěným požadavek obecných soudů, (...) aby jí mohla či měla být známa povaha každé jednotlivé nemovitosti, jejichž výměra se v souhrnu pohybovala v řádech tisíců hektarů. Za předpokladu skutečně prokázaného přechodu nemovitostí na stát po únoru roku 1948 (a pouze za něj...) by šlo na věc pohlížet i tak, že stát pochybil, schválil-li privatizační projekt. I přes prodlení státu s přijetím zákona o majetkovém vyrovnání však takové hypotetické pochybení nelze klást [stěžovatelské společnosti] k tíži. A to tím spíše v kontextu nejasného okamžiku původního přechodu nemovitostí na stát, reálné podoby privatizace i dobré víry v oprávněnou držbu nemovitostí.

[46] Při hodnocení dobré víry v oprávněnost držby majetku, který osoba nabyla při tzv. velké privatizaci, nelze ztratit ze zřetele z principu demokratického právního státu (...) plynoucí důvěru jednotlivce ve správnost aktů orgánů státu, zejména s ohledem na reálný průběh privatizací velkého rozsahu a jejich personální i organizační roztržitost.

[47] Má-li jednání státu za následek i důvěru majetek nabývajících subjektů ve správnost aktů privatizace, není přiměřený a ústavně souladný postup, při němž byla posuzována dobrá víra [stěžovatelské společnosti] na úkor nutných úvah o její důvěře v platnost privatizačních aktů státu ve smyslu čl. 11 odst. 1 [české] Listiny [základních práv a svobod] a čl. 1 odst. 1 Protokolu [č. 1]. Jelikož po vznesení příslušné námitky nevzaly [soudy] v potaz legitimní očekávání (stěžovatelské společnosti), bylo postupem pomíjejícím jeden ze základních principů demokratického právního státu porušeno právo [stěžovatelské společnosti] na soudní ochranu a logicky také právo na ochranu vlastnictví.

V.c Dobrá víra v kontextu privatizace

[48] (...) [N]ebylo sporné, že [stěžovatelská společnost] s pozemky disponovala po požadované desetiletou vydržecí dobu, nýbrž to, zda držba nemovitostí byla oprávněná.

...

[61] Kontrolní závěr [NKÚ] byl sice uveřejněn, nicméně jej nenásledovaly další právní kroky (které by po úspěšné privatizaci měly dobrou víru v oprávněnou držbu zpochybnit) ani nebylo zohledněno, že z pohledu [stěžovatelské společnosti] proti sobě stály dva odlišné závěry státního orgánu. Pouze jeden z nich byl však právně závazný: zatímco privatizační akty konstituovaly vlastnictví právní předchůdkyně [stěžovatelské společnosti], závěr NKÚ konstatoval toliko přechod patrně také původně církevního majetku (...)

[62] ... [K]e komplexní otázce rozsáhlé privatizace, jež se udála před téměř třiceti lety, přistoupily soudy excesivně zjednodušujícím způsobem. Stěžovatelka se dovolávala důvěry ve správnost jednání státu, včetně aktů privatizace, jež byly schváleny státními orgány. Obecné soudy v souladu s ústavním pořádkem uvedly, že dobrou víru jako subjektivní kategorii je nutné posuzovat objektivně. Nelze však opomenout, že součástí ústavně zaručeného práva na soudní ochranu je také důsledné zjištění skutkových okolností...

[63] Ústavní soud dospěl k závěru, že si obecné soudy počínaly libovolně, posuzovaly-li dobrou víru [stěžovatelské společnosti] izolovaně od dalších jí namítaných skutečností. (...) Z posuzování přítomnosti dobré víry jako subjektivní kategorie nejsou (...) vyloučeny individuální okolnosti privatizace. Objektivní hodnocení dobré víry nemůže ústit v „mechanický“ příklon k téměř vždy možné přítomnosti teoretických pochybností o způsobilosti majetku být předmětem privatizace, v důsledku čehož by se dobrá víra držitele nepřipustně ocitla mimo ochranu ústavně zaručených základních práv a svobod. Otázka, zda příslušná vědomost měla a mohla být nabyta, nevylučuje provedení důkazů a uvážení všech zvláštností za účelem maximálního přiblížení se k závěru o reálnosti vědomí o privatizovaném majetku jako podléhajícím blokačnímu ustanovení ... obecné soudy nedospěly k daným závěrům „stanoveným postupem“. Pro neústavní posouzení oprávněnosti držby ústí negativní závěr o vydržení nemovitostí [stěžovatelskou společností] v porušení jejího práva (...) podle čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny.

...

[70] Ústavní soud nepřehlédl, že v obdobné věci byla usnesením sp. zn. II. ÚS 1953/18 odmítnuta ústavní stížnost [první stěžovatelské společnosti]. Rozhodnutími ve formě usnesení není Ústavní soud vázán... V daném usnesení nadto nebyla větší pozornost věnována podstatě legitimního očekávání [první stěžovatelské společnosti] a dalším souvisejícím okolnostem...”

62. V usnesení sp. zn. III. ÚS 3398/20 ze dne 23. února 2021 Ústavní soud odkázal na svůj dřívější nález sp. zn. II. ÚS 2640/17 ze dne 22. května 2018, v němž zdůraznil, že k prolomení účinků ustanovení § 29 zákona o půdě nepostačuje pouhá dobrá víra nabyvatele majetku, nýbrž musí být dány i další konkrétní okolnosti mimořádného významu odůvodňující poskytnutí ochrany základnímu vlastnickému právu držitele tak, aby výsledné rozhodnutí bylo možno vnímat jako spravedlivé z hlediska vyvážené ochrany základních práv dotčených subjektů. Dále se v návaznosti na nález sp. zn. III. ÚS 2707/18 uvedl, že v případech kolize dvou vlastnických práv má obvykle přednost právo založené na převodu majetku, k němuž došlo v rozporu s § 3 zákona o privatizaci či § 29 zákona o půdě, nejsou-li dány mimořádné okolnosti. Ústavní soud přitom opakovaně uvádí, že pouhá dobrá víra nabyvatele nepostačuje; taková výjimka musí být odůvodněna zcela mimořádnými okolnostmi, jež musí být zkoumány obecnými soudy a mohou se vztahovat k povaze nabývacího titulu, k osobě nabyvatele, jeho vztahu k nabytému majetku, předchozí délce užívání či může jít o okolnosti původního pozbytí majetku církví.

63. Ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 2269/20 ze dne 9. června 2021 Ústavní soud odkázal na závěry formulované v nálezu III. ÚS 1862/16 (viz § 54 výše) a v usnesení sp. zn. II. ÚS 1953/18 (viz §20–22 výše). Mimo jiné konstatoval, že legitimní očekávání původního vlastníka o možnosti disponovat se svým historickým majetkem dle svého uvážení je ústavně chráněnou hodnotou, nástrojem jejímž ochrany se stala tzv. blokační ustanovení, vylučující majetkové převody z titulu předmětu privatizace.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. SPOJENÍ STÍŽNOSTÍ

64. S ohledem na obdobný předmět stížností Soud považuje za vhodné je spojit a rozhodnout o nich jediným rozsudkem.

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 1 PROTOKOLU Č. 1 K ÚMLUVĚ

65. Stěžovatelské společnosti namítaly, že byly zbaveny svého majetku bez náhrady a v rozporu s čl. 1 Protokolu č. 1. Dále namítaly s odvoláním na čl. 6 odst. 1 Úmluvy, že obecné soudy se bez řádného zdůvodnění odchýlily od ustálené judikatury vrcholných soudů, čímž porušily zásadu právní jistoty, a že nepřipustily všechny navržené důkazy, čímž porušily zásadu rovnosti zbraní a kontradiktornosti řízení.

66. Soud jako subjekt nadaný výlučnou pravomocí právně kvalifikovat skutkové okolnosti věci (viz *Radomilja a ostatní proti Chorvatsku*, rozsudek velkého senátu ze dne 20. března 2018, č. 37685/10 a 22768/12, § 114 a 126) má za to, že stížnostní námitky stěžovatelských společností mají být posuzovány výhradně na poli článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě, který zní:

„Každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínek, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva.

Předchozí ustanovení nebrání státům přijímat zákony, které považují za nezbytné, aby upravitily užívání majetku v souladu s obecným zájmem a zajistily placení daní a jiných poplatků nebo pokut.“

A. K přijatelnosti

1. Použitelné normy obsažené v článku 1 Protokolu č. 1

67. Vláda použitelnost článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě nerozporovala. Vnitrostátní soudy skutečně rozhodly, že nabývací tituly stěžovatelských společností k pozemkům byly absolutně neplatné (viz §14–16, 18,24–26 výše a § 76 níže), jinými slovy se tedy o nich má za to, že jejich vlastníky od samého počátku nebyly. Soud však konstatuje, že ačkoli byly nabývací tituly stěžovatelek určeny jako absolutně (od počátku) neplatné, měly předmětné nemovitě věci v držbě a ještě před namítanými událostmi vystupovaly jako jejich vlastníci pro všechny právní účely. Proto dochází k závěru, že se jednalo o jejich „majetek“ ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1 (srov. *Gashi proti Chorvatsku*, rozsudek ze dne 13. prosince 2007, č. 32457/05, § 38; *Vukušić proti Chorvatsku*, rozsudek ze dne 31. května 2016, č. 69735/11, § 48; *Imbrahimbeynov a ostatní proti Ázerbájdžánu*, rozsudek ze dne 16. února 2023, č. 32380/13, § 40).

2. Předběžná námitka vlády

68. Vláda tvrdila, že stěžovatelské společnosti nevyčerpaly vnitrostátní prostředky nápravy, jež měly k dispozici ve vztahu k jimi údajně utrpěné újmě. Stěžovatelské společnosti zejména měly žalovat stát o náhradu škody vzniklé v důsledku neplatného převodu předmětného majetku na základě ustanovení občanského zákoníku účinného v předmětné době.

69. Stěžovatelské společnosti s tvrzením vlády nesouhlasily.

70. Soud konstatuje, že stěžovatelské společnosti proti rozhodnutím, na jejichž základě jim byl odňat majetek, brojily pomocí právních prostředků vedoucích až k vrcholným článkům soudní soustavy a vytýkaly jim vady, jež jsou nyní vzneseny i před Soudem, včetně tvrzeného nepřiznání náhrady. Za těchto okolností argumenty účastníků týkající se (ne)vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy podle názoru Soudu ve skutečnosti odrážejí jejich odlišné pohledy na dostupnost náhrady, jež je nedílnou součástí posouzení přiměřenosti zásahu; ta bude ovšem zkoumána až v rámci odůvodnění stížnostních námitek stěžovatelských společností.

3. Závěr o přijatelnosti

71. Soud závěrem shledává, že stížnostní námitky nejsou zjevně neopodstatněné ani nepřijatelné z jiných důvodů uvedených v článku 35 Úmluvy. Proto musí být prohlášeny za přijatelné.

B. K odůvodnění

1. Stanoviska účastníků řízení

72. Stěžovatelské společnosti namítaly, že vnitrostátní soudy nenastolily spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy: v důsledku soudních rozhodnutí nesou stěžovatelské společnosti nepřiměřené břemeno, zatímco církev v zásadě obdržela dvojí náhradu. Podle stěžovatelek měl stát k dispozici možnosti, jak dosáhnout cíle restituce jinými prostředky, které by nedopadly na práva stěžovatelek zaručená Úmluvou. Podle jejich názoru mohl být cíl

blokace církevního majetku před privatizací dosažen jinými prostředky než naturální restitucí, a to konkrétně finanční náhradou. V této souvislosti odkázaly na § 15 zákona o církevních restitucích, podle nějž registrovaná církev, která neodmítne uzavřít se státem smlouvu o vypořádání podle tohoto zákona, obdrží paušální finanční náhradu, jež v případě římskokatolické církve činila 47 200 000 000 Kč (což odpovídá částce 1 877 757 600 eur k datu nabytí účinnosti zákona o církevních restitucích), splatných v třiceti po sobě jdoucích ročních splátkách. V důvodové zprávě k zákonu o majetkovém vyrovnání s církvemi se uvádí, že její výše reprezentuje hodnotu původního majetku registrovaných církví a náboženských společností, který se podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi oprávněným osobám nevydává, protože nesplňuje podmínky stanovené pro vydání. S odkazem na další dokumenty vypracované Ministerstvem kultury stěžovatelky uvedly, že paušální náhrada pokrývala rovněž náhradu za dotčené pozemky.

73. Stěžovatelské společnosti tvrdily, že osoby pracující v roce 1992 na komplexním privatizačním projektu, jež se později staly členy statutárního orgánu druhé stěžovatelky, neměly k dispozici žádné informace, které by byly s to zpochybnit právní postavení druhé stěžovatelky. Ačkoli přílohy privatizačního projektu obsahovaly informace, že některé z pozemků před rokem 1950 vlastnila církev, neuváděly přesné datum, kdy vlastnictví k pozemkům přešlo na stát – zejména, zda se tak stalo po datu 25. února 1948, nebo před tímto datem, tedy podle první pozemkové reformy. Stěžovatelky zdůraznily, že J. H. při podpisu převodu a nabytí vlastnictví privatizovaného majetku bývalým státním podnikem, nově založenou druhou stěžovatelkou a Fondem národního majetku jednal právě z pověření Fondu národního majetku.

74. Stěžovatelské společnosti připustily, že byly jisté právní cesty, jimiž se mohly domáhat od státu náhrady škody za některé z nákladů vzniklých v souvislosti s předmětnými pozemky za dobu přibližně 26 let. Jelikož však vnitrostátní soudy neurčily stěžovatelky jako právoplatné vlastníky pozemku, tak i kdyby byly schopny své nároky doložit, mohly obdržet pouze náhradu za náklady na trvalý zachování podstaty nemovitých věcí, ale nikoli již své investice do těchto nemovitých věcí. Výsledek případného soudního řízení by tak s největší pravděpodobností nebyl pro stěžovatelky příznivý a reálně by jim žádná náhrada přiznána nebyla.

75. Stěžovatelské společnosti tvrdily, že „ačkoli v důsledku soudních rozhodnutí fakticky přišly o majetek, který pokojně užívaly po mnoho let, nakládaly s ním jako s vlastním a investovaly do něj miliony korun, nemohly (z právního pohledu) proti odnětí tohoto majetku nijak brojit, a utrpěly tak zjevně škodu odpovídající hodnotě tohoto majetku. Není však pochyb o tom, že práva stěžovatelských společností ve vztahu k jejich majetkovým zájmům byla porušena ve smyslu Úmluvy“. Ačkoli podle jejich názoru odejmutí pozemků neznamenal, že by to znamenalo i jejich likvidaci, zásah neměl být bagatelizován okolností, že nadále vlastnily jiné nemovité věci nebo že zůstaly finančně zdravé.

76. Vláda uváděla, že v kontextu projednávané věci nelze hovořit striktně vzato o zbavení majetku, jelikož z rozhodnutí vnitrostátních soudů jednoznačně vyplynulo, že předmětné pozemky nikdy nebyly ve vlastnictví společností, když převod vlastnického práva byl od počátku stížen absolutní neplatností pro rozpor se zákonem.

77. Vláda dále uvedla, že zásah byl založen na příslušných ustanoveních zákona o církevních restitucích a sledoval jako legitimní cíl obecný zájem, a to snahu prostřednictvím restitučního zákonodárství odčinit některé majetkové křivdy spáchané komunistickým režimem. Navíc zásah nastolil spravedlivou rovnováhu mezi obecným zájmem na ochraně vlastnických práv žadatelů o restituce a individuálními právy společností, kterým nebylo uloženo nepřiměřené břemeno.

78. Vláda odkázala na skutkový stav zjištěný vnitrostátními soudy a tvrdila, že během přípravy privatizačního projektu a jeho realizace bylo známo, že pozemky určené k privatizaci byly před rokem 1950 pozemky církevními, a tudíž se na ně uplatnil blokační paragraf. Vláda tvrdila, že stěžovatelské společnosti vědomě nabyly předmětné pozemky spadající pod blokační ustanovení, a tudíž bylo vyloučeno, aby je držely i nadále. Tehdejší ředitel státního podniku, J. H., podepsal privatizační projekt nejen jako ředitel státního podniku, ale také jako zástupce druhé stěžovatelky nabývající majetek i jako pověřený zástupce Fondu národního majetku: nezkoumal způsob ani dobu, kdy tyto pozemky přešly do vlastnictví státu, ačkoli šlo o rozhodující faktor pro určení, zda pozemky mohly či nemohly být legálně privatizovány. Po ukončení privatizace byl J. H. a dodnes je činný i v orgánech nově vzniklé druhé stěžovatelky, a do prosince 2012 byl činný i v orgánech první stěžovatelky. Stěžovatelské společnosti tak o sobě nemohly tvrdit, že jednaly v dobré víře v oprávněné nabytí předmětných pozemků, kvůli čemuž nemohlo v průběhu let dojít ani k nabytí vlastnického práva k předmětným pozemkům jejich vydržením.

79. Vláda uznala, že za odebrání předmětných pozemků nebyla společností dosud poskytnuta žádná náhrada. Zdůraznila však, že stěžovatelské společnosti za předmětné pozemky nezaplatily žádnou kupní cenu ani nijak nedoložily tvrzené investice do pozemků, čímž zůstaly v rovině prostého tvrzení. Zároveň vláda uváděla, že i kdyby společnosti dodatečně tyto investice doložily, český právní řád jim nabízel hned několik možností, jak se mohou domáhat jejich náhrady, a to buď z titulu bezdůvodného obohacení, nebo náhrady škody podle občanského zákoníku účinného v dané době. Podle názoru vlády se těmito prostředky společnosti mohly domáhat obdobně i náhrady jakékoli jiné škody, která jim mohla či měla vzniknout. Vláda však argumentovala, že stěžovatelky tyto prostředky nevyčerpaly.

80. Dále vláda dodala, že stěžovatelské společnosti v současné době vlastní stovky dalších nemovitých věcí, a mohou tak i po odejmutí předmětných pozemků pokračovat v hospodářské činnosti. Z nejnovějších účetních závěrek společností lze vyčíst, že v účetním období od 1. října 2020 do 30. září 2021 měla první stěžovatelka kladný výsledek hospodaření v hodnotě 10 997 000 Kč (v předmětné době 431 273 eur) a druhá stěžovatelka 85 422 000 Kč (v předmětné době 3 350 020 eur). Nelze tak hovořit o přivedení společností do tíživé hospodářské situace.

81. Vláda tak uzavřela, že nedošlo k narušení spravedlivé rovnováhy a na společnosti nebylo uloženo nepřiměřené břemeno, pakliže vnitrostátní orgány označily převod vlastnického práva k předmětným pozemkům na první a následně druhou stěžovatelku za absolutně neplatný, určily, že vlastníkem předmětných pozemků je Česká republika, a následně je vydaly právním nástupcům původních církevních vlastníků, jimž byly protiprávně odebrány komunistickým režimem.

2. Hodnocení Soudů

a) Zda došlo k zásahu

82. Soud konstatuje, že stěžovatelské společnosti byly v důsledku přijetí zákona o církevních restitucích z roku 2012 a závěrů vnitrostátních soudů v řízeních zahájených farností Novosedly a farností Lutová na základě tohoto zákona zbaveny svého majetku. Na základě těchto soudních rozhodnutí byly vlastnické tituly stěžovatelek určeny jako absolutně neplatné.

83. Soud má tedy za to, že došlo k zásahu do práv stěžovatelek podle článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě, který vedl ke zbavení majetku ve smyslu druhé věty předmětného článku (viz *Pincová a Pinc proti České republice*, rozsudek ze dne 5. listopadu 2002, č. 36548/97, § 45; *Bečvář a Bečvářová proti České republice*, rozsudek ze dne 14. prosince

2004, č. 58358/00, § 64; *Padalevičius proti Litvě*, rozsudek ze dne 7. července 2009, č. 12278/03, § 60; *Ibrahimbeynov*, cit. výše, § 45 s dalšími odkazy).

b) Zda byl zásah odůvodněný

84. Soud připomíná, že aby zásah naplnil požadavky článku 1 Protokolu č. 1, musí být v souladu se zákonem, ve veřejném zájmu a přiměřený: musí tak nastolovat spravedlivou rovnováhu mezi požadavky obecného zájmu celé společnosti a požadavky na ochranu individuálních základních práv (viz např. *Tomov a Nikolova proti Bulharsku*, rozsudek ze dne 21. července 2018, č. 50506/09, § 44). Soud přezkoumá tyto tři požadavky postupně.

(i) Zda byl zásah v souladu se zákonem

85. V projednávané věci byly nabývací tituly stěžovatelských společností posouzeny jako absolutně neplatné aplikací zákona o církevních restitucích z roku 2012 v souladu s jeho výkladem obecnými soudy, jenž umožnil církvím a jiným náboženským společnostem podat soudu žalobu o určení vlastnického práva státu z důvodu, že věc z původního majetku registrovaných církví a náboženských společností byla přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona převedena nebo přešla z majetku státu do vlastnictví jiných osob v rozporu s ustanovením § 3 zákona o privatizaci (viz § 7 a 45 výše). Zákon o církevních restitucích tak umožnil odnětí majetku osobám, jež předmětné nemovitosti měly doposud držely.

2. Soud má za to, že požadavek zákonnosti byl splněn, a konstatuje, že ani stěžovatelské společnosti proti „kvalitě zákona“ ničeho nenamítaly.

(ii) Zda byl zásah „ve veřejném zájmu“

87. Soud připomíná, že díky přímé znalosti společnosti a jejích potřeb jsou vnitrostátní orgány v zásadě lépe povolané než mezinárodní soud k posouzení toho, co je „obecný zájem“. V systému ochrany vytvořeném Úmluvou přísluší v první řadě jim zabývat se existencí problému obecného zájmu, jenž by ospravedlňoval zbavení majetku. Rozhodl-li se zákonodárce přijmout zákony, jež jsou dle jeho úsudku v obecném zájmu, případná existence alternativních řešení jako taková nečiní důvody vydání namítané legislativy lichými. Z tohoto důvodu státy v této oblasti požívají určitého prostoru pro uvážení. Pokud orgány zůstaly v mezích tohoto prostoru, není úkolem Soudu potvrdit či vyvrátit, že zákonná úprava představuje právě to nejlepší řešení (viz *Padalevičius*, cit. výše, § 64 s dalšími odkazy).

88. Soud ve své judikatuře konstatoval, že obecný cíl restitučních zákonů, tedy zmírnění některých majetkových křivd spáchaných komunistickým režimem, představuje legitimní cíl, který je v obecném zájmu, a zejména také přispěl ke znovunastolení právního státu (viz *Velikovi a ostatní proti Bulharsku*, rozsudek ze dne 15. března 2007, č. 43278/98 a 8 dalších, § 170). Dokonce pokud restituční zákony umožňovaly osobám, jejichž majetky byly vyvlastněny státem bez náhrady ve 40. letech 20. století, je požadovat zpět nejen po státu, ale i po soukromých osobách, podle názoru Soudu by takový přístup, a to ve specifickém kontextu přechodu od totalitní k demokratické společnosti, neměl být považován za nelegitimní či odporující obecnému zájmu bez ohledu na skutečnost, že spočíval ve vydání soukromého majetku jako kompenzace za křivdy způsobené státem o desetiletí dříve (*tamtéž*, § 171 a 172, viz také *Pincová a Pinc*, cit. výše, § 51).

89. Soud připomíná, že účelem zákona o církevních restitucích je odčinění některých majetkových křivd, které byly spáchány komunistickým režimem církvím a náboženským společnostem (viz § 38 výše). Za tímto účelem mohou dle § 18 oprávněné osoby podat soudu žalobu o určení vlastnického práva státu z důvodu, že věc z původního majetku registrovaných církví a náboženských společností byla přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona převedena

nebo přešla z majetku státu do vlastnictví jiných osob v rozporu s tzv. blokačním ustanovením (§ 3 privatizačního zákona). V případě úspěchu mohly poté oprávněné osoby požadovat restituci, a tím i nápravu křivd spáchaných komunistickým režimem.

90. Soud tak má s přihlédnutím ke své judikatuře uvedené výše a ve světle stanovisek účastníků řízení a rozhodnutí vnitrostátních soudů objasňujících účel napadené legislativy za to, že zákon o církevních restitucích z roku 2012, jak byl aplikován v případě stěžovatelek, sloužil základnímu veřejnému zájmu znovunastolení spravedlnosti a zásad právního státu, a to i tam, kde (jako v projednávané věci) zasáhly do dlouhodobých majetkových práv třetích stran.

(iii) *Zda byl zásah přiměřený*

91. Zásah do práva na pokojné užívání svého majetku, jakkoli k němu došlo „za podmínek, které stanoví zákon“ (tedy nikoli svévolně) a ve veřejném zájmu, musí vždy nastolovat „spravedlivou rovnováhu“ mezi požadavky veřejného zájmu společnosti a požadavky na ochranu základních práv jednotlivce. Zejména musí být dán rozumný vztah přiměřenosti mezi použitými prostředky a cílem sledovaným realizací jakéhokoli opatření, jež zbavuje osobu jejího majetku. Při posuzování, zda je tento požadavek dodržen, Soud uznává, že stát požívá široký prostor pro uvážení jak s ohledem na výběr prostředků k prosazení zájmu, tak s ohledem na závěr, zda jsou důsledky prosazení těchto zájmů odůvodněny ve veřejném zájmu pro účel dosažení předmětného účelu zákona (viz *Vistiňš a Perepjolkins proti Lotyšsku*, rozsudek velkého senátu ze dne 25. října 2012, č. 71243/01, § 108–109). Rovnováha mezi požadavky obecného zájmu a imperativy ochrany základních práv je tedy narušena, pokud dotčená osoba byla nucena nést „nepřiměřenou zátěž“ (viz *Pincová a Pinc*, cit. výše, § 52–53).

92. Pro posouzení břemene neseného stěžovatelem musí Soud posoudit konkrétní okolnosti každé věci, zejména pak podmínky, za nichž byl sporný majetek nabyt, jakož i náhradu obdrženou stěžovatelem a osobní a sociální poměry stěžovatele (viz obdobně *Mohylová proti České republice*, rozhodnutí ze dne 6. září 2005, č. 75115/01).

93. Soud se již zabýval otázkou neplatnosti kupních smluv, jež byla uzavřeny za trvání komunistického režimu v Československu⁶, na jejichž základě stěžovatelé koupili jimi užívané pozemky (viz *Pincová a Pinc*, cit. výše; *Bečvář a Bečvářová*, cit. výše; *Zvolský a Zvolská proti České republice*, rozsudek ze dne 12. listopadu 2002, č. 46129/99; *Netolický a Netolická proti České republice*, rozhodnutí ze dne 25. května 2004, č. 55727/00; *Mohylová*, cit. výše). V těchto věcech Soud hodnotil konkrétní okolnosti, za nichž byly přijaty restituční zákony s cílem napravit křivdy, k nimž došlo o desetiletí dříve za komunistického režimu.

94. Je však třeba zdůraznit, že v projednávané věci, na rozdíl od výše zmiňovaných rozhodnutí, se nabytí sporného majetku druhou stěžovatelkou, právní nástupkyní první stěžovatelky, uskutečnilo v roce 1992, tj. po znovunastolení demokracie v zemi, a nikoli v době komunistického režimu. Převod vlastnictví k pozemkům v Novosedlech a v Lutové, jež byly následně vnitrostátními soudy prohlášeny za neplatné ve smyslu zákona o církevních restitucích z roku 2012, byl zahájen po přijetí privatizačního zákona z roku 1992.

95. Soud konstatuje, že závěry vnitrostátních soudů, které vedly k určení neexistence vlastnického práva stěžovatelských společností ke sporným pozemkům, spočívaly na dvou hlavních důvodech. Zaprvé, pozemky byly převedeny na stát po 25. únoru 1948, a byly tak vyloučeny z privatizace blokačním ustanovením privatizačního zákona (viz § 14 a 37 výše). Zadruhé, vnitrostátní soudy neshledaly na straně stěžovatelských společností při nabytí majetku dobrou víru, což jim bránilo v pozdějším nabytí majetku vydržením (viz § 15–16 a 18 výše). Vnitrostátní soudy kladly důraz na skutečnost, že dřívějšímu státnímu podniku, jenž připravoval privatizační projekt, a druhé stěžovatelce (právní předchůdkyni první stěžovatelky), jako

⁶ V originálním znění rozsudku je chybně uvedeno v „České republice“.

nabyvatelce majetku, bylo známo, že do privatizace jsou zahrnuty i pozemky, které byly před rokem 1950 církevním majetkem, ale nezkoumaly způsob ani dobu, kdy tyto pozemky přešly do vlastnictví státu. Vnitrostátní soudy však věnovaly zvláštní pozornost propojení mezi vedením bývalého státního podniku a statutárním orgánem druhé stěžovatelky a skutečnosti, že v době převodu a nabytí dotčených pozemků zastupoval ředitel bývalého státního podniku nejen první, ale také druhou stěžovatelku, a zároveň i FNM, zakladatele druhé stěžovatelky (viz § 8–9, 15–16 a 18 výše). Vnitrostátní soudy dále vycházely ze závěrů auditu NKÚ zveřejněného v roce 1995, tři roky po dokončení privatizace, jež zákonitě musely poskytnout informaci o možné neplatnosti privatizace z roku 1992 a neexistenci vlastnictví stěžovatelky k předmětnému pozemku (viz § 10 a 15 výše).

96. Za těchto okolností Soud neztrácí ze zřetele skutečnost, že privatizace z roku 1992 byla schválena příslušnými státními orgány. S ohledem na to, že si mohly a měly být vědomy hmotněprávních i procesních vad nastalých v procesu privatizace, lze konstatovat, že chyba, či dokonce porušení zákonnosti postupu, nastaly právě v daném okamžiku a lze je přičítat státu (viz *Seregin a ostatní proti Rusku*, rozsudek ze dne 16. března 2021, č. 31686/16 a 4 další, § 94 a 103; *Kurban proti Turecku*, rozsudek ze dne 24. listopadu 2020, č. 75414/10, § 82–87). Navíc ačkoli stát nastavil mechanismus následné kontroly prostřednictvím auditu NKÚ, zjevně nedbal závěrů NKÚ o dřívějších chybách v postupu privatizace a aktivně nejednal i přesto, že tyto závěry byly zveřejněny pouhé tři roky po ukončení privatizace státního podniku (viz § 8 a 10 výše). Proto má Soud za to, že výše uvedené nemění základní fakta, totiž zaprvé, že převod předmětných pozemků v roce 1992 na druhou stěžovatelku byl absolutně neplatný, jak později konstatovaly soudy, a zadruhé, že na straně druhé stěžovatelky byla dána zlá víra (viz *Vukušić proti Chorvatsku*, rozsudek ze dne 14. listopadu 2023, č. 37522/16, § 66).

97. Soud dodává, že mezi přijetím zákona o privatizaci v roce 1992 a zákona o církevních restitucích z roku 2012 uplynulo dvacet let. Již v roce 1992 však § 3 zákona o privatizaci (tzv. blokační ustanovení) výslovně vylučoval z budoucí privatizace historický církevní majetek, který na stát přešel po 25. únoru 1948. Z judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu je zjevné, že účelem blokačního paragrafu bylo poskytnout hmotněprávní základ pro budoucí legislativní řešení vypořádání historického církevního majetku. I když byla tato řešení uvedena do praxe až v roce 2012, tedy s výraznou prodlevou, což mohlo vytvořit určitou nejistotu, připomíná zde Soud, že český stát požíval v takových otázkách širokého prostoru pro uvážení, a znovu konstatuje, že stěžovatelské společnosti si musely být vědomy protiprávnosti převodu předmětných pozemků do jejich vlastnictví. Z relevantní vnitrostátního právního úpravy a ustáleného výkladu vnitrostátních soudů lze dovodit, že za daných okolností nemohly stěžovatelky v žádném okamžiku nabýt důvodné očekávání, že zůstanou vlastníky předmětných pozemků, když je nabyly převodem od počátku neplatným (viz § 15–16, 18 a 21 výše).

98. Jinak řečeno, ačkoli protiprávnost převodů sporných pozemků byla platně konstatována vnitrostátními soudy až v červnu a srpnu 2017, stěžovatelské společnosti nemohly řádně spoléhat na to, že právní jednání, kterým nabyly majetek, nebude zpětně prohlášeno za neplatné v jejich neprospěch. V důsledku toho nemohly mít stěžovatelky „legitimní očekávání“, že budou moci v užívání jejich majetku pokračovat (viz, *a contrario*, *Kopecký proti Slovensku*, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 2004, č. 44912/98, § 47; *Pine Valley Developments Ltd a ostatní proti Irsku*, rozsudek ze dne 29. listopadu 1991, § 51).

99. Soud dále připomíná, že původní záměr zákonodárce zmírnit křivdy způsobené církevním organizacím byl reflektován v rozhodovacích přístupech zavedených a dále rozvíjených Nejvyšším soudem a Ústavním soudem, zejména že je třeba restituční nároky považovat za nároky primární, a to i za cenu zásahu do již provedených majetkoprávních přesunů, neboť jakýkoliv jiný výklad by činil ochranu, kterou restituentům poskytuje blokační

ustanovení, naprosto bezcennou. Tyto soudy rozhodly, že prolomení blokačního ustanovení by odůvodnily pouze silné a přesvědčivé důvody dané za mimořádných okolností (viz §58–60 a 62 výše).

100. Soud připomněl, že není jeho úkolem nahrazovat vnitrostátní soudy, jež jsou nejlépe vybavené k hodnocení jim předložených důkazů a zjišťování skutečností, a rovněž, že ze zásady do takových rozhodnutí vnitrostátních soudů nezasahuje, ledaže se jeví svévolná či zjevně nedůvodná (viz *OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos proti Rusku*, rozsudek ze dne 20. září 2011, č. 14902/04, § 589). Proto má v projednávané věci za to, že vnitrostátní soudy podle všeho zohlednily jako důkaz veškeré dostupné materiály a zkoumaly podrobně všechny aspekty věci. Hodnotily tyto okolnosti z pohledu relevantní vnitrostátní rozhodovací praxe, včetně judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, a dospěly k soudržným závěrům. Rozhodly, že zákon a doktrína legitimního očekávání umožnily farnosti Novosedly a farnosti Lutová návrat jejich historického majetku a výrazně převážily nad jakýmkoli právy ke sporným pozemkům, jež uplatňovaly stěžovatelské společnosti. Soud zde nespatřuje žádný důvod považovat závěry vnitrostátních soudů za svévolné či zjevně neopodstatněné.

101. V projednávané věci nebyly navíc stěžovatelské společnosti zbaveny majetku v důsledku vyvlastnění – tedy v potenciální situaci, v níž by případná dostupnost náhrady byla pro posouzení přiměřenosti ústředním tématem (viz, *a contrario*, *Vistiņš a Perepjolkins proti Lotyšsku*, rozsudek velkého senátu ze dne 25. října 2012, č. 71243/01) – nýbrž v důsledku určení, že rozhodnutí o privatizaci, kterým nabyly majetek, bylo absolutně (od počátku) neplatné a že nejednaly v dobré víře. Soud v této souvislosti připomíná, že v občanském právu se důsledky prohlášení určité transakce za absolutně neplatnou obecně omezují na povinnost vrátit dotčený majetek nebo zaplacenou kupní cenu. Zde však konstatuje, že stěžovatelské společnosti v projednávané věci nabyly předmětný majetek bezúplatně (viz § 8–9 výše). Za těchto okolností nelze dospět k závěru, že by zde bylo cokoli, co by stát měl „vracet“ v důsledku rozhodnutí o absolutní neplatnosti privatizačního převodu. Soud konečně uvádí, že stěžovatelské společnosti neposkytly žádné důkazy o investicích do předmětných pozemků, např. formou výstavby nebo terénních úprav. Přestože jim jistě vznikly výdaje na údržbu, je třeba mít mimoto na zřeteli, že pozemky držely po dobu více než dvaceti let.

102. S ohledem na veškeré výše uvedené úvahy má Soud za to, že není nezbytné zkoumat postoje účastníků k tomu, zda mohly stěžovatelské společnosti obdržet nějakou kompenzaci, pokud by zahájily řízení zmiňované vládou či jiný typ řízení (viz § 47 a 52 výše). Je tomu tak proto, že Soud, jenž zdůraznil především široký prostor pro uvážení požívaný státem při právní úpravě složitých majetkových otázek vznikajících při přechodu od komunistického režimu na demokratický právní řád a znovunastolení právního státu, dochází k závěru, že za konkrétních okolností projednávané věci nenesly stěžovatelské společnosti individuální a nepřiměřené břemeno, i kdyby bylo akceptováno jejich tvrzení, že neměly žádnou reálnou šanci náhradu v samostatném civilním řízení obdržet. Z toho důvodu nebyla za konkrétních okolností projednávané věci rovnováha mezi zájmy společnosti a zájmy stěžovatele narušena.

103. Z toho důvodu k porušení článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě nedošlo.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *rozhoduje* o spojení stížností;
2. *prohlašuje* stížnosti za přijatelné;
3. *rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

Vyhotoveno v anglickém jazyce a sděleno písemně dne 7. listopadu 2024 v souladu s čl. 77 odst. 2 a 3 jednacího řádu Soudu.

Victor Soloveytchik
tajemník

Mattias Guyomar
předseda

PŘÍLOHA

Seznam věcí:

Č.	Stížnost č.	Název věci	Podaná dne	Stěžovatel Rok zápisu Sídlo Státní příslušnost	Zástupce
1.	18037/19	Rybářství Třeboň a.s. proti České republice	29/03/2019	RYBÁŘSTVÍ TŘEBOŇ A.S. 1994 Třeboň Česko	Michaela ŠERÁ
2.	33175/22	Rybářství Třeboň Hld. a.s. proti České republice	27/06/2022	RYBÁŘSTVÍ TŘEBOŇ HLD. A.S. 1992 Třeboň Česko	Michaela ŠERÁ